

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی آثار و وضعی گناه از منظر آیات و روایات و راهای جبران آن

محقق: فاطمه عسکری

حوزه: حضرت زینب کبری سلام الله علیها

کلاس: علامه جعفری

سال تحصیلی: ۹۷-۱۳۹۶

## چکیده

انسان در طول زندگی خود دچار افکار شیطانی که او را به سمت انجام امور شرّ و تکذیب امور حقّه میکشاند، می اندازد.

اگر انسان به اطاعت از شیطان پرداخت و از مسیر طاعت الهی دور شد، از آنجا که هر عمل انسان در این عالم دارای عکس العملی است، آثار تخطی از فرمان الهی نیز دامن گیر انسان شده و ما را از رسیدن و کمال به قرب الهی که هدف خلقت انسانی است دور میکند.

با توجه به اینکه آگاهی از عواقبی که گناهان در زندگی انسان دارد میتواند اثر چشم گیری در کاهش گناه داشته باشد و اگر انسان بر اثر غفلت نافرمانی انجام داد چگونه در صدد جبران باشد، در این مقاله در دو فصل به آثار گناه در زندگی دنیوی انسان و همچنین راهای جبران آن از منظر آیات قرآن و احادیث ائمه معصومین، می پردازد.

کلید واژه: گناه، خداوند، قرآن کریم، شیطان، توبه.

## فصل اول

### ۱. آثار گناهان

گناه در لغت به معنای جرم، خطا، تقصیر<sup>۱</sup> به کار رفته و در اصطلاح اخلاق به سرپیچی و مخالفت از دستور الزامی خداوند میباشد.

بدون شک گناه آثار وضعی و عواقب شومی در زندگی انسان دارد یعنی پروردگار جهان به کارهای ما بی تفاوت نیست و متناسب با اعمال خوب و بد انسان، واکنش نشان میدهد. خداوند در قرآن کریم سرانجام کسانی که در زمین به فساد میپردازند را اینگونه معرفی میکند:

((ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

برای گناهکاران رسوایی در دنیا و در آخرت عذابی بزرگ است.))

برای بهتر مشخص شدن نقش گناه در کشیدن انسان به سمت ناپاکی ها و پلیدی ها لازم است به ارزش انسانی و هدف آفرینش او پی ببریم .

مکتب قرآن بر خلاف مکاتب مادی که فقط او را در شکم و شهوت خلاصه می کند، برای او ارزش و احترام قائل است و او را موجودی با عظمت به حساب می آورد. از نظر قرآن او خلیفه خدا بر روی زمین است و دارای فطرت الهی می باشد. او برای تکامل آفریده شده و کمال او در تقرب به خداست. انسان می تواند به مرحله ای برسد که از ملائکه هم بالاتر برود و روح خود را به بهترین روش ممکن پرورش دهد.

قرآن کریم در چند آیه به فلسفه خلقت اشاره کرده که به اختصار دو آیه را ذکر می کنیم.

((...إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً<sup>۲</sup>

همانا من انسان را در روی زمین جانشین خودم قرار دادم.))

پس چنین موجودی می بایست سهم وافر از عقل، شعور و استعداد ویژه ای داشته باشد تا بتواند رهبری موجودات زمینی را داشته باشد<sup>۳</sup>. امام صادق نیز در تفسیر این آیه به این اشاره کردند: ((که فرشتگان بعد از آگاهی از مقام آدم دانستند، او و فرزندانش سزاوارترند که خلفای الهی در زمین و حجت های او بر خلق باشند<sup>۴</sup>.))

و در آیه دیگر می فرماید :

((وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ<sup>۵</sup>

جن و انس را نیافریدم مگر برای عبادت و بندگی من.))

۱. علی اکبر، دهخدا، لغت نامه دهخدا، تهران، موسسه انتشارات و نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۷،

۲. قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۳۰

۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، جلد ۱، صفحه ۱۷۳

۴. محمد باقر، مجلسی، بحار النوار، اسلامیة، تهران، جلد ۱۱، ص ۱۴۵ حدیث ۱۵

۵. قرآن کریم، سوره ذاریات، آیه ۵۶

پس هدف خلقت انسان این شد که به سوی خدا قدم بردارد و به مقام قرب الهی دست پیدا کند، قرآن مجید این هدف پرواز تا بی نهایت را برای انسان قابل امکان میداند.

وقتی این هدف انسانی قرار گرفت در پی بدست آوردن آن، از طریق تقوا، عبادت، خودسازی و... ظرفیت وجودی اش بیشتر شده و در این صورت است که میتواند حتی از فرشتگان هم بالاتر رود. آدمی در پی رسیدن به کمالات معنوی، ناخداگاه از معصیت دور شده زیرا فطرتاً در پی رسیدن به کمال است.

لازمه رسیدن به هدف خلقت، انجام واجبات و ترک محرمات الهی است و این دو با یکدیگر تلازم دارند یعنی همان گونه که انجام اوامر الهی، انسان را به هدف خود نزدیک میکند، دوری از گناهان نیز لازمه دیگر برای رسیدن به مقصد است.

#### ۱-۱. گناه عاملی برای به کفر کشیده شدن انسان

یکی از آثار خطرناک گناه این است که انسان را به شرک یعنی غیر از خداوند یگانه را مورد پرستش یا اطاعت قرار دادن و یا کفر و انکار اعتقادات مذهبی میکشاند. قرآن کریم در این رابطه اینگونه بیان میکند:

((وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ هُمْ مُشْرِكُونَ<sup>۱</sup>

و بیشترشان به خدا ایمان نمی آورند مگر آنکه برای او شریک قرار می دهند.))

چه بدتر از اینکه انسان در نتیجه گناه و غرق شدن در هوای نفسانی، فطرت و استعداد الهی خود را از دست بدهد و به انکار مبدا هستی و آیات حق بپردازد. قلبی که بر اثر گناه تیره و تاریک شده مانند آینه ای است که زنگار گرفته و هیچ چیز را انکار نمیکند، قلب انسان نیز از پذیرش معارف الهی سرباز میزنند.

امام صادق علیه السلام می فرمایند:

((هیچ چیزی بیشتر از گناه قلب و دل انسان را تباه و فاسد نمیکند زیرا دل انسان مرتکب گناهی میشود و بر آن اصرار می ورزد تا اینکه سرنگون و وارونه میشود.))<sup>۲</sup>

#### ۱-۲. گناه عامل از زوال نعمت

اثر دیگری که گناه دارد این است که انسان ظرفیت دریافت نعمت را از دست میدهد و به بلای فقر و تنگدستی دچار میشود.

<sup>۱</sup> قرآن کریم، سوره یوسف، آیه ۱۰

<sup>۲</sup> محمد بن یعقوب، کلینی، اصول کافی، مترجم

اگر انسان از نعمت های الهی درست استفاده کرد و شکر آن را به جا آورد، خداوند نیز آن را گسترش می دهد و اگر چنانچه از آن نعمت در راه ظلم و ستم به دیگری، عیاشی، هرزگی و... قرار داد، خداوند نعمت را از آنان میگیرد بلکه آنان را دچار عذاب الهی میکند.

خداوند نیز در این باره میفرماید:

((لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ))

اگر شکر گذاری کنید قطعاً نعمت خود را بر شما می افزایم ، و اگر ناسپاسی کنید بی تردید عذاب سخت است .<sup>(۱)</sup>

البته گاهی محرومیت بخاطر مصلحتی مانند ساخته شدن انسان است. فقر و بلا ها باعث ساخته شدن روح انسان است . گاهی نیز باعث توجه انسان به خدا و بیرون آمدن از غفلت است .

خداوند نمی خواهد بنده اش در تنگنا زندگی کند اما وقتی نعمتی باعث تغیان و سرکشی آدمی شده یا حداقل نعمت ها او را به سمت کمال برساند ، حکمت الهی ایجاب می کند که لااقل تا مدتی از آن نعمت ها محروم شود .

در حدیثی امیر المومنین می فرماید (( خداوند آسایش و راحتی هیچ مردمی را نمی گیرد مگر به علت گناهایی که مرتکب شدن و خداوند هرگز به بندگان خود ستم نمی کند. ))<sup>(۲)</sup>

و در روایت دیگر آمده است : ((از گناه دوری کنید چه بسا بنده ای گناه میکند و همین امر موجب میشود که روزی اش از او حبس شود. ))<sup>(۳)</sup>

### ۱-۳. گناه عاملی برای گرفته شدن لذت مناجات

هدف خداوند از آفرینش آدمی ، عبادت و پرستش او بوده تا از این طریق به کمال برسد .

در حدیث قدسی وارد شده : مردی به نزد موسی بن عمران آمد و گفت : به خدایت بگو من شخص گنه کاری هستم ، چرا من را عذاب نمیکنی ؟

خداوند فرمود : ای موسی به او بگو من بدترین بلا را بر سر تو آوردم و تو را به بدترین عذاب دچار کردم و آن این است که شیرینی و حلاوت یاد و مناجات مرا نمی چشی.<sup>۴</sup>

گاهی فرد بر اثر توجه زیاد به امور مادی ، با آن مأنوس شده و از مناجات و عبادت پروردگار لذتی نمی برد و فقط لذت را در امور شکم و شهوات نفس میبیند

خداوند در قرآن کریم می فرماید :

((إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ))

و قطعاً این کار دشوار و سنگین است مگر برای کسانی که در برابر حق قلبی فروتن دارند. ))<sup>(۱)</sup>

۱. قرآن کریم ،سوره ابراهیم ،آیه ۷

۲. نهج البلاغه ،صبحی صالح،موسسه دارالهجره ،قم ، ۱۳۷۲ ، خطبه ۱۸۸

۳. همان

۴. همت ، سهراب پور، آثار گناهان ،دفتر انتشارات اسلامی،قم ، ۱۳۹۳، صفحه ۳۷

و آیات متعدد دیگری از این قبیل موارد .

حال باید دید که ایمان و عمل صالح چیست تا بتوانیم با آن مسیر هدایت . کمال را ببیماییم . ایمان باور و اعتقاد قلبی است که هم بر روی زبان هم در اعمال و رفتار انسان قابل مشاهده است . عمل صالح نیز عملی است که مطابق با ملاک شرع یعنی قرآن و سیره اهل بیت باشد.

رسول خدا فرمود:

((سخنی پذیرفته نمیشود مگر اینکه با عمل باشد ، عمل و سخنی مورد قبول واقع نمیشود مگر با نیت باشد، و سخن و عملی و نیتی قبول نمیشود مگر آنکه مطابق سنت باشد.))<sup>(۲)</sup>

حال که به حقیقت ایمان و عمل صالح پی بردیم، از جمله برکاتی که این دو اگر باهم باشند دارند ، بخشیده شدن گناهان است مطابق آیه ۷ سوره عنکبوت ، که خداوند اینگونه بیان میکند: ((و کسانی که ایمان آورده و عمل صالح انجام دادند قطعا از آنان گناهانشان را میپوشانیم ...))

پس باید ایمان و عمل صالح هر دو در کنار هم باشند تا اثر آن شامل حال کسانی که میخواهند به مسیر اصلی باز گردند باشد.

## ۲-۳ پرهیز از گناهان کبیره

داشتن تقوا ، باعث آمرزش گناهان است . امام باقر علیه السلام خطاب به جابر می فر مایند :

((ای جابر آیا کسی که ادعای تشیع میکند همین که بگوید ما را دوست دارد ، کفایت میکند؟ به خدا سوگند شیعه ما نیست مگر کسی که از خدا پرهیزد و او را اطاعت کند.))<sup>(۳)</sup>

درباره معانی گناهان کبیره ، علما دارای نظرهای مختلفی هستند که به برخی از آن اشاره میکنیم :

۱. هر گناهی که در قرآن و احادیث به کبیره بودن آن تصریح شده است .

۲. هر معصیتی که در قرآن یا سنت و عده آتش بر ارتکاب آن رسیده باشد .

در باره تعداد گناهان کبیره اختلاف است . قرآن کریم تعداد آن را مشخص نکرده است و شاید حکمتش این باشد که لطف بزرگ از طرف پروردگار عالم به بندگان باشد زیرا هر گاه تعداد آن را تعیین میکرد مردم سعی میکردند فقط از آن گناهان اجتناب کنند و از روی جهات یا هوای نفس بر

۱. قرآن کریم ، سوره سبأ ، آیه ۳۷

۲ . علی اکبر ، صمدی ، آثار گناه در زندگی و راه جبران ، انتشارات مسجد جمکران ، قم ، ۱۳۸۵ ، صفحه ۲۴۶

۳ . محمد بن یعقوب ، کلینی ، کافی ، جلد ۲ ، صفحه ۷۲

سایر گناهان جرأت می نمودند بر خیال اینکه سایر گناهان به آنان صدمه نمی زند آنگاه در فساد کبیره ای دیگر یعنی جرأت نمودن بر مخالفت نواهی الهی، می افتادند.

## ۲-۴ توبه و استغفار

مهم ترین عاملی که باعث آمرزش گناهان، توبه است. توبه اگر حقیقی و با شرایط خود باشد، امکان بخشیده شدن گناه را فراهم می آورد.

برای توبه و استغفار شرایطی است که آن را از محضر امیرالمومنین بازگو میکنیم:

((استغفار درجه والامقامان است و دارای شش معنا است:

۱. پشیمانی از گناه

۲. تصمیم به عدم بازگشت

۳. ادا کردن حقوق مردم

۴. به جا آوردن واجب های ضایع شده

۵. با اندوه گوشتی که بر اثر گناه روییده، آب شود و گوشت تازه بروید.

۶. همانگونه که شیرینی گناه را چشیده ای، رنج طاعت را نیز به تن بچشانی.

آنگاه بگویی استغفر الله.))

امام علی علیه السلام نیز در حدیث دیگر می فرمایند:

((شفاعت کننده ای پیروزتر و نجات دهنده تر از توبه نیست.))<sup>(۱)</sup>

در واقع خداوند وقتی به بنده گنه کار توفیق توبه می دهد، دو عنایت به او کرده:

۱. شخص را متوجه گناهش کرده و او را از خواب غفلت بیدار کرده و مقدمات توبه او را فراهم میکند.

۲. شخص توبه کننده هنگامیکه توبه میکند، خداوند توبه او را پذیرفته و رحمت خود را شامل حال او میکند.

خداوند نیز به این مطلب نیز اشاره کرده است:

((پس خدا از روی رحمتش به آنان توجه کرد تا توبه کنند زیرا خدا بسیار توبه پذیر و مهربان است.))<sup>(۲)</sup>

<sup>۱</sup> شیخ حر عاملی، جهاد با نفس، بقیه الله، ۱۳۸۹، صفحه ۳۳۹

<sup>۲</sup> قرآن کریم، سوره توبه، آیه ۱۱۸

امید است با توبه از گناهانمان مورد رحمت خدا قرار گیریم البته ناگفته نماند که شخصی که اصلاً گناه نکرده از جایگاه بالاتری نسبت به کسی که گناه کرده است، برخوردار است پس باید اصل را داشتن تقوا و پرهیزگاری گذاشته تا به مقام قرب

بحث را با فرازی از دعای امام سجاد علیه السلام به پایان می بریم .

((پروردگار من دامن آلوده به گناهم را از برکت توبه و انابه ات تطهیر فرمای و از نعمت عفاف و عصمت برخوردارم ساز و عمر مرا به عاقبت فرجام بخش و کام تلخ مرا از شربت مغفرت خویش شیرین کن و بگذار دست رحمت تو از بند عذاب و عقاب آزادم سازد و مرا به بخشش تو بشارت دهد.))<sup>۱</sup>

|                                |                                         |
|--------------------------------|-----------------------------------------|
| این دو روزک راکه عمرت هست زود  | پیر افشانی بکن از راه جود               |
| اینقدر تخمی که مانده ستنت بکار | تا در آخر بینی آن را برگ و بار          |
| تا نمرده ست این چراغ با گهر    | هین فتیلش ساز و روغن زودتر <sup>۲</sup> |

۱. صحیفه سجادیه، الهام، ۱۳۸۶، صفحه ۱۲۶

۲. جلال الدین، مولوی، مثنوی معنوی، تهران، انتشارات نشر طلوع، دفتر دوم، صفحه ۲۵۹

## نتیجه گیری

گناهان آثار مخرب زیادی دارد که نتایج آن در زندگی مادی و معنوی انسان قابل مشاهده است . انسان می تواند با تقوا و پرهیزگاری از بروز گناهان جلوگیری کند و اگر انسان از روی جهالت یا هوای نفس دچار اشتباهی شد بتواند با شناختی که از روش های جبران آن دارد ، از درگاه الهی طلب بخشش کرده تا مورد رحمت و غفران خداوند قرار گیرد و با مدد و یاری او پله های سعادت و قرب الهی را بپیماید .

## فهرست منابع

### ۱. قرآن کریم

۲. نهج البلاغه ، ترجمه محمد دشتی ، تهران ، انتشارات داریوش ، ۱۳۸۰

۳. صحیفه سجادیه ، ترجمه جواد فاضل ، تهران ، انتشارات الهام ، ۱۳۸۶

۴. سهراب پور ، همت ، آثار گناهان ، قم ، انتشارات اسلامی ، ۱۳۹۳

۵. حر عاملی ، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه ، قم،موسسه آل بیت ، ۱۳۶۶

۶. دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه دهخدا ، تهران،موسسه انتشارات و نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۷

۷. صحت ، علی ، جهاد با نفس ، قم ، انتشارات بقیه الله ، ۱۳۸۹

۸. صمدی ، علی اکبر ، آثار گناه در زندگی و راه جبران ، قم ، انتشارات مسجد جمکران ، ۱۳۸۵

۹. کلینی ، محمد ابن یعقوب ، کافی ، قم ، دارالحدیث ، جلد ۲

۱۰. محمد حسین ، طباطبائی ، تفسیر المیزان ، دارالکتب الاسلامیه ،، ۱۳۳۳، جلد ۱۷

۱۱. مجلسی ، محمد باقر، بحار النوار، اسلامی، تهران، جلد ۱۱

۱۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱، جلد ۱
۱۳. مولوی، جلال الدین، مثنوی معنوی، تهران، انتشارات نشر طلوع، دفتر دوم